

HONORÉ DE BALZAC

Εὐγενία Γκραντέ

Μετάφραση-Σχόλια-Παραρτήματα

MINA ADELANTE

Εισαγωγή-Σχόλια-Παραρτήματα

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΔΟΥΒΑΛΕΡΗΣ

[...]

Ἡ εὐθυμη οἰκογενειακὴ ἀτμόσφαιρα στὸ παλιὸ γκριζοσαλόνι, τὸ κακοφωτισμένο ἀπ' τὰ δυὸ σπαρματσέτα· τὰ γέλια ποὺ μπερδεύονταν μὲ τὸ βουητὸ ἀπ' τὸ ροδάκι τῆς γκραντ-Νανὸν κι ἔβγαιναν ἀνυπόκριτα μόνο ἀπ' τὰ χεῖλη τῆς Εὐγενίας καὶ τῆς μητέρας της· οἱ ταπεινὲς πράξεις πλάι στίς ὑψηλὲς ἐπιδιώξεις· ἡ νεαρὴ κόρη ποὺ βρίσκονταν περικυκλωμένη ἀσφυκτικὰ ἀπὸ «τεκμήρια» ψευτοφιλίας, κι ἔμοιαζε μὲ τὰ πουλιὰ ποὺ ἐν ἀγνοίᾳ τοὺς πέφτουν θύματα τῆς μεγάλης ἀξίας τοὺς στὴν ἀγορά· ὅλα αὐτὰ μαζὶ κάναν τὴ σκηνὴ ἀξιοθρήνητα κωμικὴ.⁶³ Πρόκειται ἄλλωστε γιὰ σκηνὴ διαχρονικὴ, τὴ συναντᾶμε σὲ κάθε τόπο, μονάχα ποὺ ἐδῶ μᾶς παρουσιάζεται στὴν πιὸ ἀπλή της ἐκδοχὴ. Ὁ Γκραντέ, ἐκμεταλλεὺμένος τὴν προσποιητὴ ἀφοσίωση τῶν δύο οἰκογενειῶν, κι ἀποκομίζοντας ἔτσι τεράστια κέρδη, δεσπόζει σὲ τοῦτο τὸ δράμα καὶ τὸ φωτίζει. Θὰ ἴλεγεσ πὼς συγκεντρώνει πάνω του ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μοναδικοῦ θεοῦ ποὺ προσκυνᾶμε σήμερα· τοῦ Πανίσχυρου Χρήματος.

Καλοσύνη καὶ τρυφερότητα κατεῖχαν δευτερεύουσα θέση σὲ τούτη τὴ σάλα καὶ ζέσταιναν τρεῖς μόνο ἀγνὲς καρδιές· τῆς Νανόν, τῆς Εὐγενίας καὶ τῆς μητέρας της. Ἄλλὰ κι αὐτές, μὲς στὴν ἀφέλειά τους, πόσα καὶ πόσα δὲν ἀγνοοῦσαν! Ἡ Εὐγενία κι ἡ μητέρα της δὲ γνώριζαν τίποτα γιὰ τὴν περιουσία τοῦ Γκραντέ· ἔκριναν τὰ πράγματα ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸ φῶς τοῦ ἄχρωμου λογισμοῦ τους· ὅσο γιὰ τὸ χρῆμα, οὔτε τὸ ὑπολόγητονταν οὔτε τὸ περιφρονοῦσαν, συνηθισμένες κα-

θώς ἦταν νὰ ἐπιβιώνουν χωρὶς αὐτό. Ἐν μέρῳ τούτης τῆς συνάθροισης ἀνθρώπων ποὺ νοιάζονταν γιὰ ὑλικά μονάχα πράγματα, οἱ δυὸ γυναῖκες, ἀπομονωμένες καὶ ταπεινωμένες –παρὰ ποὺ οἱ ἴδιες δὲν τὸ συνειδητοποιοῦσαν καὶ κρατοῦσαν πάντα γερὰ ριζωμένα τὰ αἰσθήματα μὲς στὴν καρδιά τους– ἀποτελοῦσαν ἀξιοπερίεργες ἐξαιρέσεις. Ἄθλια μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου! Πηγὴ κάθε χαρᾶς του νὰ ἴναι ἡ ἄγνοια!

Ἡ κυρία Γκραντέ κέρδιζε τώρα 16 δεκάρες ἀπ' τὴν κλήρωση –ἦταν τὸ μεγαλύτερο ποντάρισμα πού ἔχε ποτὲ παιχτεῖ σὲ τούτη τὴ σάλα–, καὶ ἡ γκραντ-Νανὸν γελοῦσε πασιχαρῆς, βλέποντας τὴν κυρά της νὰ βάζει στὸ πουγκὶ τὰ πλούσια κέρδη της, ὅταν ἄξαφνα ἀκούστηκε βροντερὸ τὸ ρόπτρο στὴν ἐξώπορτα, κάνοντας τὶς γυναῖκες νὰ πεταχτοῦν ἀπ' τὶς καρέκλες τους.

«Δὲν εἶναι ντόπιου χτύπημα αὐτό!» σχολίασε ὁ συμβολαιογράφος.

«Καλέ, πῶς βαροῦν ἔτσι;» ἔκανε ἡ Νανόν. «Νὰ μᾶς τὴ σπάσουν θένε τὴν πόρτα;»

«Ποιὸς διάολος εἶναι;» φώναξε ὁ Γκραντέ.

Ἡ Νανὸν ἄρπαξε τὸ ἴνα σπαρματσέτο καὶ πῆγε ν' ἀνοίξει. Μαζὶ καὶ ὁ Γκραντέ.

«Γκραντέ, Γκραντέ!» φώναξε ἡ γυναῖκα του καὶ ὄρμησε κατὰ τὴν πόρτα τῆς σάλας, σπρωγμένη ἀπὸ ἕναν ἀκαθόριστο φόβο.

Οἱ παῖχτες κοίταξαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

«Δὲν πᾶμε καὶ ἐμεῖς νὰ δοῦμε;» ἔκανε ὁ κύριος ντὲ Γκρασέν. «Τέτοιο χτύπημα δὲ θὰ ἴναι γιὰ καλό».

Μόλις καὶ πρόλαβε ὁ κύριος ντὲ Γκρασέν νὰ διακρίνει

τῆ μορφῇ ἐνὸς νέου. Τὸν συνόδευε ἕνας ἀχθοφόρος τῆς Μεσαζερι⁶⁴ ποῦ κουβαλοῦσε δυὸ πελώρια μπαουῖλα κι ἔσερνε κάμποσες βαλίτσες.

Ὁ Γκραντέ στράφηκε ἀπότομα στὴ γυναίκα του:

«Πηγαῖντε νὰ συνεχίσετε τὴν παρτίδα σας, κυρία Γκραντέ. Ἀφήστε⁶⁵ θὰ συνεννοηθῶ ἐγὼ μὲ τὸν κύριο», τῆς εἶπε κι ἔκλεισε βιαστικὰ τὴν πόρτα τῆς σάλας. Οἱ παίχτες ταραγμένοι γύρισαν πίσω στὶς θέσεις τους, μὰ δὲ συνέχισαν τὸ παιγνίδι.

«Εἶναι κανεὶς ντόπιος, κύριε ντὲ Γκρασσέν;» τὸν ρώτησε ἡ γυναίκα του.

«Μπά, κάποιος ταξιδιώτης».

«Ἄπ' τὸ Παρίσι θὰ ἴρχεται, δὲ χωρεῖ ἀμφιβολία», πρόσθεσε ὁ συμβολαιογράφος βγάζοντας τὸ παλιὸ του ρολόι, ποῦ ἔταν παχὺ δυὸ δάχτυλα κι ἔμοιαζε μὲ ὀλλανδέζικο σκαρί. «Πράγματι, ἐνάτην ἢ ὦρα!⁶⁶ Μωρὲ μπράβο! Ἡ ταχυδρομικὴ ἄμαξα τοῦ Γκραν Μπυρὸ⁶⁷ πάντα στὴν ὦρα της!»

«Καὶ ἦτο νεαρὸς ὁ κύριος;» ρώτησε ὁ ἀββὰς Κρυσό.

«Ναί», ἀπάντησε ὁ κύριος ντὲ Γκρασσέν, «καὶ τὰ μπαγκάζια του θὰ πρέπει νὰ ζυγίζουν πάνω ἀπὸ 300 κιλά».

«Δὲ γύρισε καὶ ἡ Νανόν...» ἔκανε ἡ Εὐγενία.

«Μᾶλλον κάποιος συγγενῆς σας θὰ εἶναι», πέταξε ὁ πρόεδρος.

«Ἄς ποντάρουμε ξανά», ἀναφώνησε χωρὶς βιάση ἡ κυρία Γκραντέ. «Ἦταν κάπως χολωμένος ὁ κύριος Γκραντέ, ἀπ' τὴ φωνή του τὸ κατάλαβα... ἴσως ἐνοχληθεῖ, ἀν ἀντιληφθεῖ ὅτι μιλοῦμε γιὰ τὶς προσωπικὲς του ὑποθέσεις».

«Δεσποινίς», γύρισε ὁ Ἀδόλφος στὴν Εὐγενία πλάι του, «θὰ εἶναι σίγουρα ὁ ἐξάδελφός σας ὁ Γκραντέ, ἕνας ὠραιό-

τατος νέος, τὸν γνώρισα κάποτε στὸ χορὸ τοῦ κυρίου ντὲ Νυ-
σενζέν».⁶⁸

Ὁ Ἀδόλφος σταμάτησε μετὰ ἀπὸ μιὰ γερὴ πού τοῦ ῥιξε
στὸ πόδι ἢ μητέρα του, ἡ ὁποία, ἐν συνεχείᾳ –ζητώντας του
πρῶτα μεγαλοφώνως δυὸ δεκάρες γιὰ ποντάρισμα– «θὰ
σωπάσεις ἐπιτέλους, χοντροκέφαλε!» τοῦ πέταξε στ' αὐτί.

Ἐκείνη τὴ στιγμή ἐπέστρεψε στὴ σάλα ὁ Γκραντέ, χωρὶς
τὴν γκραντ-Νανόν· τὰ βήματά της ἀκούγονταν στὴ σκάλα,
καθὼς ἀνέβαινε μὲ τὸν ἀχθοφόρο. Πίσω ἀπ' τὸν Γκραντέ ἀκο-
λουθοῦσε ὁ ταξιδιώτης, ὁ ὁποῖος, τὰ τελευταῖα λεπτά, μὲ
τὴν ἀφιξή του στὴν οἰκία καὶ τὴν ἀπροσδόκητη προσγειώσή
του στὸ μέσον τούτης τῆς συνάθροισης, εἶχε κεντρίσει τὴν
περιέργεια κι εἶχε ἐξάψει τὴ φαντασία ὄλωνῶν – λὲς κι εἶχε
πέσει σαλιγκάρι σὲ μελίσι ἢ παγόνι σ' ἀνήλιαγο χωριάτικο
κοτέτσι!

«Καθίστε πλάι στὴ φωτιά», τοῦ εἶπε ὁ Γκραντέ.

Ὁ νεαρὸς ξένος, προτοῦ καθίσει, χαιρέτησε μὲ περίσσια
χάρη τὴν ὁμήγυρη. Οἱ κύριοι σηκώθηκαν κι ἀνταπέδωσαν,
κλίνοντας εὐγενικὰ τὴν κεφαλὴ, ἐνῶ οἱ κυρίες ἀπάντησαν μὲ
μιὰ ἐπίσημη ὑπόκλιση.

«Θὰ κρυώνετε ἀσφαλῶς, κύριε», εἶπε ἡ κυρία Γκραντέ,
«ἂν ἦρθατε ἀπό...»

«Τί σοῦ ἔναι οἱ γυναῖκες!» πετάχτηκε ὁ γερο-ἀμπελουρ-
γὸς παρατώντας τὴν ἀνάγνωση μιᾶς ἐπιστολῆς πού κρά-
ταγε στὸ χέρι. «Ἀφῆστε τον πιά τὸν κύριο νὰ πάρει μιὰν
ἀνάσα!»

«Μά, μπαμπά μου, ἴσως νὰ χρειάζεται κάτι ὁ κύριος»,
εἶπε ἡ Εὐγενία.

«Στόμα ἔχει!» τὴν ἔκοψε αὐστηρὰ ὁ ἀμπελουργός.

Μόνον ὁ ἄγνωστος ἐξεπλάγη ἀπ' τῆ σκηνῆ αὐτή. Ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι ἦταν μαθημένοι στὴ δεσποτικὴ συμπεριφορὰ τοῦ γέρου. Ὡστόσο, μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν δύο ἐκείνων ἐρωταποκρίσεων, ὁ ἄγνωστος σηκώθηκε, ἔστρεψε τὰ νῶτα στὴ φωτιά, σήκωσε τὸ ἓνα του πόδι νὰ ζεστάνει τὴ σόλα τῆς μπότας του κι εἶπε στὴν Εὐγενία:

«Ξαδέλφη μου, σᾶς εὐχαριστῶ, μὰ δειπνήσα στὴν Τούρ. Καί...» πρόσθεσε κοιτώντας τὸν Γκραντέ, «δὲ χρειάζομαι ἀπολύτως τίποτα, ἄλλωστε δὲν εἶμαι διόλου κουρασμένος».

«Ἀπ' τὴν Πρωτεύουσα ἔρχεται ὁ κύριος;» ρώτησε ἡ κυρία ντὲ Γκρασσέν.

Ὁ κύριος Κάρολος – ἔτσι ὀνομαζόταν ὁ γιὸς τοῦ ἐκ Παρισίων κυρίου Γκραντέ– ὅταν ἄκουσε νὰ τοῦ ἀπευθύνουν τὸ λόγο, πῆρε τὸ μονόκλ του,⁶⁹ πού κρεμόταν ἀπὸ μιὰν ἀλυσίδα στὸ κολάρο του, τὸ στερέωσε στὸ δεξί του μάτι γιὰ νὰ ἐλέγξει ὅ,τι βρισκόταν πάνω στὸ τραπέζι, ἀλλὰ καὶ ὅσους κάθονταν γύρω ἀπ' αὐτό, λοξοκοίταξε θρασύτατα τὴν κυρία ντὲ Γκρασσέν, καί, ἀφοῦ ὀλοκλήρωσε τὴν ἐπιθεώρηση, τῆς εἶπε:

«Μάλιστα, κυρία». Κι ἀμέσως: «Τόμπολα παίζετε, θεία μου;» πρόσθεσε· «σᾶς παρακαλῶ, συνεχίστε τὸ παιγνίδι σας. Εἶναι τόσο διασκεδαστικό! Γιατί νὰ τὸ ἀφήσετε στὴ μέση;...»

«Ἦμουν σίγουρη πὼς ἦτανε ὁ ξάδελφος», συλλογίζονταν ἡ κυρία ντὲ Γκρασσέν κοιτώντας τον στὰ κλεφτά.

«Σαράντα ἐπτά!» φώναξε ὁ γερο-ἄββάς. «Σημειῶστε το, λοιπόν, κυρία ντὲ Γκρασσέν. Εἶναι τὸ νούμερό σας!»

Ὁ κύριος ντὲ Γκρασσέν ἔβαλε ἓνα πούλι στὴν καρτέλα τῆς γυναικίας του, ἡ ὁποία, κυριευμένη ἀπὸ δυσάρεστα προαισθήματα, παρατηροῦσε ἐναλλάξ τὸν ξάδελφο ἀπ' τὸ Παρίσι καὶ τὴν Εὐγενία, μὴ ἔχοντας διόλου τὸ μυαλὸ στὴν τόμπο-

λα. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἡ νεαρὴ κληρονόμος πέταγε φευγαλέες ματιές στὸν ξάδελφό της, καὶ ἡ σύζυγος τοῦ τραπεζίτη διέκρινε ξεκάθαρα στὰ βλέμματα ἐκεῖνα μιὰ διαρκῶς αὐξανόμενη ἔκπληξη ἢ περιέργεια.

[...]

Καὶ ξανάμειναν σιωπηλές. Ἡ Εὐγενία πέρανε τις βελονιές της ρυθμικά· ἀπ' τὴν ἀκρίβεια τῶν κινήσεών της σίγουρα κανεὶς μποροῦσε νὰ μαντέψει τις σκέψεις ποὺ ὀλοένα γένναγε ὁ νοῦς της. Πρώτιστη ἐπιθυμία τούτης τῆς λατρευτῆς κοπέλας ἦταν νὰ συμπαρασταθεῖ στὸ πένθος τοῦ ξαδέλφου της. Κατὰ τις τέσσερις ἀκούστηκε ἀπότομα τὸ ρόπτρο στὴν ἐξώπορτα: ἡ κυρία Γκραντέ ἔνωσε τὸ χτύπημα βαθιά, ὡς τὰ φυλλοκάρδια της.

«Σὰν τί νὰ 'παθε ὁ πατέρας σου;» ρωτᾶει τὴν κόρη της.

Ὁ ἀμπελουργὸς μπῆκε μέσα κεφάλτος. Ἐβγαλε τὰ γάντια κι ἔτριψε τὰ χέρια του δυνατά, λές γιὰ νὰ τὰ ξεγδάρει, ἀλλὰ τὸ δέριμα του ἦταν σκληρὸ σὰ ρώσικο πετσί – μόνον ἡ μυρωδιὰ ἀπ' τὸ ρετσίνι καὶ τὸ λιβάνι ἔλειπε... Βάλθηκε νὰ βαδίζει πάνω κάτω, νὰ κοιτάει ἔξω τὸν καιρό. Μὲ τὰ πολλά, τοὺς ξεφουρνίζει τὸ μυστικὸ.

«Γυναίκα», λέει δίχως τραυλίσματα, «τοὺς τὴν ἔφερα γιὰ τὰ καλά! Τὸ κρασί μας πουλήθηκε. Ἦταν νὰ φύγουν σήμερα οἱ Ὁλλανδοὶ κι οἱ Βέλγοι. Πῆρα, τὸ λοιπόν, κι ἐγὼ νὰ σουλατσάρω μπρὸς ἀπ' τὸ πανδοχεῖο ποὺ ἔμεναν, χαζολογώντας τάχατες. Μὲ σιμώνει τότε κεῖνος ὁ ἀποτέτοιος – αὐτὸς ποὺ ξέρεις. Ὅλοι ὅσοι ἔχουνε καλὰ ἀμπέλια εἶπαν νὰ φυλάξουν τὴ σοδειὰ γι' ἀργότερα – σιγὰ μὴν τοὺς ἐμπόδιζα!... Σὲ ἀπόγνωση, ποὺ λές, ὁ Βέλγος μας! Τὸν κόβω ἐγὼ – κλείν' ἢ δουλειὰ στὸ ἄψε σβῆσε: ἀγόρασε τὴ σοδειὰ μας 200 φράγκα τὸ βαρέλι, καὶ τὰ μισὰ στὸ χέρι! Σὲ χρυσάφι μὲ

πλήρωσε. Κάναμε και τὰ γραμμάρια... – πάρε κι ἐσὺ τὰ 6 σου λουδοβίκια. Σὲ τρεῖς μῆνες θὰ φτηνώνει τὸ κρασί».

Τούτη ἡ φράση εἰπώθηκε σὲ τόνο ἤρεμο, μὰ ἄκρως εἰρωνικό κατὰ βάθος, κι ἂν τὴν ἀκούγαν οἱ Σωμυριανοί, ποὺ ἦταν συγκεντρωμένοι στὴν πλατεία, καταθορυβημένοι ἀπὸ τὴν εἶδηση τῆς ἀγοραπωλησίας τοῦ Γκραντέ, θὰ τοὺς σηκώνονταν οἱ τρίχες ἀπ' τὴ φρίκη. Θὰ γίνονταν τέτοιος πανικός, ποὺ τὰ κρασιά θὰ ἔπεφταν στὴ μισὴ τιμὴ!

«Κι ἐσεῖς, μπαμπά, βγάλατε χίλια βαρέλια φέτος;» ρώτησε ἡ Εὐγενία.

«Ναί, κοκονίτσα μου!»

Τούτη ἡ λέξη φανέρωνε τὴν ὑπέρτατη χαρὰ τοῦ γερο-βαρελά.

«Δηλαδή, πήρατε 200.000 νομίσματα τῶν εἴκοσι;»

«Μάλιστα, δεσποινίς Γκραντέ».

«Ἔ, ἄρα, μπαμπά μου, μπορεῖτε ἄνετα νὰ βοηθήσετε τὸν Κάρολο!»

Ἡ κατάπληξη, ἡ ὀργή, τὸ ξάφνιασμα τοῦ Βαλτάσαρ μπρὸς στὸ *μανή-θεκέλ-φάρες*¹⁰⁸ δὲ θὰ μπορούσε κὰν νὰ συγκριθεῖ μὲ τὸ παγερὸ μένος τοῦ Γκραντέ, ὁ ὁποῖος, πάνω ποὺ πίστευε πὼς εἶχε πιά ξενοιάσει μὲ τὰ τοῦ ἀνιψιοῦ, τὸν ξανάβρισκε στρογγυλοκαθισμένο στὴν καρδιά καὶ τοὺς λογισμοὺς τῆς κόρης του.

«Ἄ, γιὰ νὰ σοῦ πῶ! Ἀπὸ τότε ποὺ ὁ τζιτζιφιόγκος πάτησε τὸ ποδάρι του σπίτι μου, ὅλα πᾶνε στραβά! Πῆραν τὰ μυαλά σας ἄερα, καὶ μοῦ θέλετε ζαχαρωτά, γάμους καὶ πανηγύρια! Ἐμένα δὲ μ' ἀρέσουνε αὐτά. Κανόνες συμπεριφορᾶς γνωρίζω δά, στὴν ἡλικία μου! Δὲ θὰ μοῦ κάνει ἐμένα μάθημα οὔτε ἡ κόρη μου οὔτε κανεῖς! Ὅ,τι πρέπει νὰ κάνω γιὰ

τὸν ἀνιψιὸ μου θὰ τὸ κάνω, καὶ μὴ χώνετε τὴ μύτη σας. Ὅσο γιὰ σένα, Εὐγενία», συνέχισε γυρνώντας πρὸς τὴ μεριά της, «κουβέντα μὴ μοῦ ξαναπείς γιὰ δαύτονα, εἰδεμὴ σὲ στέλνω γραμμὴ στὸ μοναστήρι τοῦ Νουαγὲ μὲ τὴ Νανὸν! Δὲν τό 'χω σὲ τίποτα! Αὐριο κιόλας, δὲν ἀργῶ! Μόνο νὰ βγάλεις κίχ!... Ποῦ εἶν' ἐπιτέλους αὐτὸ τὸ παιδί; Δὲν κατέβηκε;»

«Ὅχι, καλέ μου», ἀποκρίθηκε ἡ κυρία Γκραντέ.

«Μὰ τί κάνειτε τελοσπάντων;»

«Κλαίει τὸν πατέρα του», ἀπάντησε ἡ Εὐγενία.

Ὁ Γκραντέ κοίταξε τὴν κόρη του μὴ μπορώντας ν' ἀρθρώσει λέξη. Πατέρας ἦτανε κι αὐτός, ὅπως καὶ νὰ τὸ κάνεις...

Ἄφοῦ γυρόφερε μιὰ-δυὸ φορές τὴ σάλα, ἀνέβηκε βιαστικά στὸ γραφεῖο του γιὰ νὰ σκεφετῆ μὲ ἡσυχία ἂν τὸν συνέφερε νὰ ἐπενδύσει σὲ ὁμόλογα Δημοσίου. Τὰ 13.000 στρέμματα δάσος ποὺ εἶχε ἀποφιλώσει τοῦ εἶχαν ἀποφέρει 600.000 φράγκα· προσθέτοντας ὅσα εἶχε πάρει ἀπ' τὶς λεῦκες, καθὼς καὶ τὰ εἰσοδήματά του ἀπὸ τὴν προηγούμενη καὶ τὴ φετινὴ χρονιά, χῶρια τὰ 200.000 φράγκα τῆς συμφωνίας ποὺ 'χε μόλις κλείσει, συγκέντρωνε συνολικὰ 900.000 φράγκα. Τὸ 20% ποὺ μποροῦσε νὰ κερδίσει σ' ἐλάχιστο διάστημα ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν, οἱ ὁποῖες εἶχαν φτάσει στὰ 80¹⁰⁹ φράγκα, τὸν ἔβαζε σὲ πειρασμό. Ἐπίασε νὰ σημειώνει τοὺς κερδοσκοπικούς του ὑπολογισμούς πάνω στὴν ἐφημερίδα ποὺ 'γραφε γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ του, κι ἄκουγε στὸ βάθος τὸ γοερὸ κλάμα τοῦ ἀνιψιοῦ, μὰ δὲν ἴδρωνε τ' αὐτὶ του. Ἡ Νανὸν πῆγε καὶ βάρωσε τὸν τοῖχο γιὰ νὰ εἰδοποιήσει τ' ἀφεντικὸ της νὰ κατέβει: τὸ βραδινὸ ἦταν ἔτοιμο. Φτάνοντας κάτω ἀπ' τὴν καμάρρα, ἐκεῖ, στὸ τελευταῖο σκαλοπάτι, εἶπε μέσα του:

«'Αν εἶναι νὰ ἔχω τόκο 8%, τὴν προχωρῶ τῇ δουλειᾷ. Σὲ δυὸ χρόνια βγάζω ἑνάμισι ἑκατομμύριο φράγκα, καθαρὸ χρυσάφι ἀπ' τὸ Παρίσι».

«Τί θὰ γίνεις, ἐπιτέλους; Ποῦ εἶναι ὁ ἀνιψιός μου;» φώναξε.

«Δὲ θέλει, λέει, νὰ φάει», ἀπάντησε ἡ Νανόν. «'Αμ, θὰ ρέψει στὸ τέλος!»

«Δὲν πειράζει· κάνουμε κι οἰκονομία», τῆς ἀνταπάντησε τ' ἀφεντικό της.

«'Ελα, ντέ!» ἔκανε ἐκείνη.

«Μὴ θαρρεῖς! Δὲ θὰ κλαίει ὅλη τὴν ὥρα. Ὁ λύκος σὰν πεινάσει, βγαίνει ὄξω γιὰ κυνήγι».

Παράξενη σιωπὴ βασίλευε στὸ δεῖπνο.

«Θὰ πρέπει νὰ φορέσουμε πένθος, καλέ μου», εἶπε ἡ κυρία Γκραντέ, ὅταν μαζεύτηκε τὸ τραπεζομάντιλο.

«Αὐτὸ ποῦ ξέρω γώ, κυρία Γκραντέ, εἶναι πῶς ὅλο καὶ κάτι μοῦ σκαρφίζεστε γιὰ νὰ βρεῖτε εὐκαιρία νὰ ξοδέψετε λεφτά. Τὸ πένθος εἶναι στὴν καρδιά, ὄχι στὰ ροῦχα».

«Μὰ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ φορᾶει κανεὶς πένθος γιὰ τὸν ἀδελφό του. Ἡ ἐκκλησία μας ἐπιβάλλει...»

«Νὰ πᾶτε ν' ἀγοράσετε τὰ ροῦχα γιὰ τὸ πένθος σας μὲ τὰ 6 λουδοβίγια ποὺ σᾶς ἔδωσα. Ἐμένα φέρτε μου νὰ βάλω ἕνα κρέπι – αὐτὸ ἀρκεῖ!»

Ἡ Εὐγενία ἀνέτεινε τὸ βλέμμα στὰ οὐράνια χωρὶς νὰ πεῖ λέξη. Γιὰ πρώτη φορά, ἔνιωθε νὰ ξυπνάει ἀπότομα ἢ ἔως τώρα ὑπνώττουσα καὶ καταπιεσμένη γενναιοδωρία της, καὶ νὰ δέχεται ἀπανωτὰ χτυπήματα. Κεῖνη ἡ βραδιά, παρὰ ποῦ φαινομενικὰ ἔμοιαζε μὲ μύριες ἄλλες τῆς μονότονης ζωῆς τους, ἦταν σίγουρα ἢ πιὸ φριχτή. Ἡ Εὐγενία δὲ σήκωσε κε-

φάλι απ' τὸ ἐργόχειρό της, οὔτε κι ἄγγιξε τὸ βαλιτσάκι μὲ τὰ ραφτικά πού 'χε περιφρονήσει χθὲς ὁ Κάρολος. Ἡ κυρία Γκραντέ ἔπλεκε τὰ μανίκια της. Ὁ γέρος στριφογύρναγε τοὺς ἀντίχειρες ἐπὶ τέσσερις ὥρες, χαμένος στοὺς λογαριασμούς του, τ' ἀποτελέσματα τῶν ὁποίων θ' ἄφηναν, τὴν ἐπομένη, ὅλο τὸ Σωμὺρ μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό.

Κανεὶς δὲν πέρασε νὰ τοὺς ἐπισκεφετῆ τὴ μέρα ἐκείνη. Ἡ λοβιτούρα τοῦ Γκραντέ, ἡ χρεοκοπία τοῦ ἀδελφοῦ του κι ὁ ἐρχομὸς τοῦ ἀνιψιοῦ εἶχαν ξεσηκώσει σούσουρο σ' ὀλάκερη τὴν πόλη. Οἱ γαιοκτήμονες ἀμπελουργοὶ απ' τ' ἀνώτερα καὶ τὰ μεσαῖα κοινωνικὰ στρώματα τοῦ Σωμὺρ ἔπρεπε ἀπαραιτήτως νὰ συναντηθοῦν καὶ νὰ συζητήσουν γιὰ τὰ κοινὰ τους συμφέροντα. Εἶχαν μαζευτεῖ, λοιπόν, ὅλοι στοῦ κυρίου ντὲ Γκρασσὲν κι ἐκτόξευαν μαῦρες κατάρες ἐναντίον τοῦ πρώην δημάρχου.

Ἡ Νανὸν ἔκλωθε· τὸ βουητὸ απ' τὸ ροδάκι της ἦταν ὁ μοναδικὸς ἤχος πού ἀκούγονταν κάτω απ' τὰ μαυρισμένα σανίδια τῆς σάλας:

«Τὴ γλώσσα μας κατάπιαμε ἀπόψε;» εἶπε δείχνοντας τ' ἄσπρα καὶ μεγάλα της δόντια, πού ἦταν σὰ ξεφλουδισμένα μύγδαλα.

«Ἐ, μὴ σπαταλᾶμε καὶ τὸ σάλιο μας!» ἀπάντησε ὁ Γκραντέ ξυπνώντας απ' τοὺς λογισμούς του. Ὅραματίζονταν τὰ ὀχτῶ ἑκατομμύρια πού θά 'βγαζε σὲ τρία χρόνια καὶ πελάγιζε γαλήνιος σὲ τούτη τὴν ἀπέραντη λίμνη ἀπὸ χρυσάφι. «Μπρός, πᾶμε γιὰ ὕπνο. Ἐγὼ θ' ἀνέβω νὰ καληνυχτίσω τὸν ἀνιψιό μου ἐκ μέρους ὄλων, νὰ δῶ κιόλας μήπως χρειάζεται κάτι...»

Ἡ κυρία Γκραντέ στάθηκε στὸ πλατύσκαλο τοῦ πρώτου ὀρόφου γιὰ ν' ἀκούσει τί θὰ ἔλεγαν ὁ γέρος μὲ τὸν Κάρολο. Ἡ Εὐγενία, πρὸ τολμηρῆ ἀπ' τῆ μάνα της, ἀνέβηκε δυὸ σκαλοπάτια ψηλότερα.

«Εἶστε λυπημένος, βλέπω, ἀνιψιέ. Κλάψτε, κλάψτε, φυσικὸ εἶναι. Ἄλλωστε, ὁ πατέρας εἶναι πάντα πατέρας. Ὅμως πρέπει νὰ ὑπομένουμε τὶς συμφορές. Κλάψτε σεῖς καὶ θὰ φροντίσω ἐγὼ γιὰ σᾶς, γιὰτ' εἶμαι καλὸς συγγενής – θὰ τὸ δεῖτε. Κουράγιο, λοιπόν. Θέλετε ἓνα ποτηράκι κρασί; Τζάμπα τό ἔχουμε δῶ στὸ Σωμύρ, νά, ὅπως τὸ τσάι στὴν Ἰνδία. Μὰ τί κάθεστε στὰ σκοτεινά;» ἐξακολούθησε ὁ Γκραντέ. «Κακῶς! Κάκιστα! Πρέπει νὰ βλέπουμε τί κάνουμε». Ὁ Γκραντέ προχώρησε πρὸς τὸ τζάκι. «Μπὰ σὲ καλό: ἓνα κερί!» ἔσκουξε. «Ποῦ διάλοιο τὸ ξετρύπωσαν τὸ κερί; Ὡς καὶ τὰ πατώματα τοῦ σπιτιοῦ μου θὲ νὰ μοῦ ξήλωναν, οἱ ξετσιπωτες, γιὰ νὰ ψήσουν ἀγουλάκια τοῦ νεαροῦ ἀπὸ δῶ!»

Μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν κουβέντα, μάνα καὶ κόρη γύρισαν στὰ δωμάτιά τους καὶ χώθηκαν στὰ κρεβάτια τους, σβέλτες σὰν ποντίκια ποὺ τρέχουν τρομαγμένα στὴ φωλιά τους.

[...]